

KREATIVT SAMMENSPIL

Ud fra et kreativitetsteoretisk og erfaringsbaseret perspektiv

Af Turid Nørlund Christensen, lektor

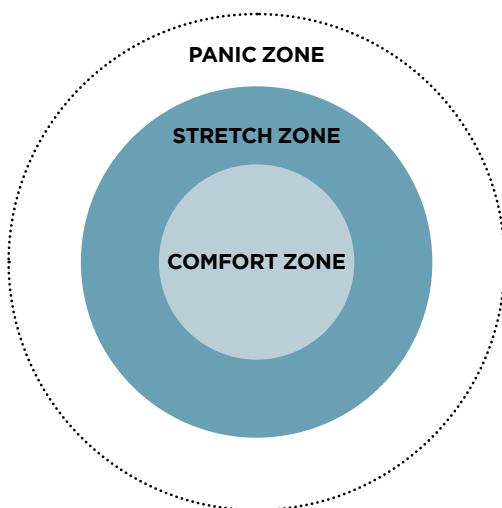
Siden 1983 har jeg arbejdet professionelt som udøvende sanger, musiker og komponist, og al min undervisning relaterer direkte til de erfaringer og værdier, jeg finder her. Mit mål er ikke blot at give de studerende færdigheder, gode vaner og sund teknik, men især at søge at fremelske det personlige og unikke. For mig er nærværet og kommunikationen det vigtigste i musikken. Jeg arbejder derfor med at bibeholde det improvisatoriske element hele vejen i processen, uanset genre, og jeg lægger lige stor vægt på refleksion og sansning i arbejdsprocessen.

Mine egne musikalske rødder er i rock- og popmusikken, men jeg synes især cross-over feltet mellem forskellige genrer og mellem mainstream og undergrund er et interessant sted at opholde sig. For mig

personligt bliver genrebegrebet mindre væsentligt, som tiden går. Det er mere en indstilling til det at spille og et værdisæt baseret på nærvær og kommunikation, der interesserer mig, og i særdeleshed hvad der sker i de kreative processer og i mødet mellem værk, kunstner og publikum.

Igennem mit kunstneriske virke har jeg gennemgået en udvikling, der startede med mit arbejde som keyboardspiller, korsanger og danser hos Mariam Mursal. Hendes afrikanske, improvisatoriske indstilling, med fokus på energien i musikken, gav mig inspiration til mit senere arbejde med det tværdisciplinære kunstnernetværk omkring orkesteret Spektakel, hvor vi arbejdede med improvisation med fokus på publikums interaktion. I de senere år har jeg arbejdet videre med improvisation,

HVORNÅR ER VI KREATIVE? (What if - The Innovation Company)

Panic zone:

*Kan ikke håndtere - kæmpe,
flygte eller ligge død (basale
panik reaktioner, tab af selv'et)*

Stretch zone:

*Har ikke lyst til at gøre lige nu,
men ville kunne magte det (nye
udfordringer, problem løsning,
læring, kreativitet.)*

Comfort zone:

*Kan let gøre lige nu
(reproduktion.)*

Figur 1. De tre zoner i CSP-zone modellen¹

nu i et sammenspil med en lille akustisk gruppe, med fokus på nærvær og autenticitet.

Et gennemgående tema i mit arbejde er MØDET på alle planer – mellem genrer, udtryksformer, kunstarter, værk/udøver/publikum, mennesker. I mødet opstår grænseområdet, hvor fællesskabet OG brydningen på én gang er til stede, det vil sige både det, vi er enige om/genkender, og det vi støder sammen over/det overraskende og uforudsigelige, der får os videre. Jeg søger at bruge fællesskabet til at skabe trygheden og fundamentet (comfort zone) for, at individet kan udvikle sig og bidrage til fællesskabet (stretch zone) (Figur 1). Det er centralt både hvad angår undervisningssituationer (lærer-elev), orkestre/sammenspil (kunstner-kollega) samt koncertsituationen (kunstner-publikum).

Jeg mener, dette samspil er en væsentlig pointe i rytmisk musik, og jeg søger gennem mit kunstneriske udviklingsarbejde at få denne indstilling formuleret og omsat i praksis, både som kunstnerisk udviklingsmetode og som undervisningsredskab.

Pædagogisk vision

Den bagvedliggende intention for mine pædagogiske udviklingsprojekter er forankret i det paradoks, at vi, når det kommer til undervisning i sammenspil indenfor pop og rock, ofte kun reproducerer originaler i stedet for at undervise i at skabe et originalt udtryk og lydbillede, når dette på samme tid er essentielt for genren som kunstform. Jeg ønsker at omsætte min kunstneriske praksiserfaring og tavse viden til teoretisk funderede, brugbare og synlige værktøjer og metoder, der kan

transformere vores indforståede tavse kreative og kunstneriske viden og gøre denne mere tilgængelig i undervisnings-sammenhænge. En måde at nå det mål på, som jeg har fundet brugbar, er at inddrage eksisterende videnskabeligt funderede kreativitetsteorier. Her vil jeg redegøre for to fremherskende og relevante positioner set i kunstnerisk og pædagogisk udviklingsperspektiv:

Kreativitet, paradokser og "lateral thinking"

Min hovedtese i forhold til at arbejde med kreativitet er: Kreativitet handler om den rette indstilling, som kan læres og trænes, ikke om bestemte egenskaber eller talenter. Dette understøttes blandt andet teoretisk af Edward de Bono's lateral thinking-begreb². I modsætning hertil ses genitanken stammende fra romantikken, som kan give anledning til overdreven og hæmmende selvrefleksion.

Indstillingens tre vigtigste dimensioner er ifølge dramaturg og kreativitetsforsker Niels Lehmann.³

1. Konkretisering af begreber: Opnås gennem materialitet og sanselighed i processer. Pragmatisme som tilgangsvinkel til praksisrelateret teori om kreativitet er nødvendig.
2. Parathed: Opnås gennem nutidigt nærvær og træning af kontingensberedskab⁴ indenfor definerede rammer og regler, frem for fremtidsorienterede målstyringer.
3. Affirmation: Kommunikationen i en kreativ proces (verbal som musikalsk) skal baseres på bekræftelse af frem for kritisk

afvisning af muligheder.

Niels Lehmann har påpeget følgende grundparadokser i kreative processer i forhold til de Bono's lateral thinking-begreb.⁵

1. I kreative processer opstår proaktivitet gennem reaktivitet: Impulsen og den konkrete sanselighed er en afgørende nødvendighed. Det er nødvendigt at kunne gribe muligheder. Derfor er træning af parathed og reaktivitet essentielt.
2. I kreative processer opnås målet gennem opgivelse af målstyring: Fokus på målet blokerer for de nødvendige små træk. For store mål giver handlingslammelse i nuet. Kun ved at opgive det prospektive fokus på det fremtidige produkt får vi kræfter til at være skabende i nuet.

I forlængelse af dette ses et tredje paradoks

3. Frihed vindes gennem ufrihed: Velanlagte rammer og opløsningen af et ultimativt mål i konkrete opgaver frisætter spontaniteten og muliggør den nødvendige affirmative indstilling. Opgaveklarhed er på den måde en forudsætning for kreativ handling

Culture-based Creativity

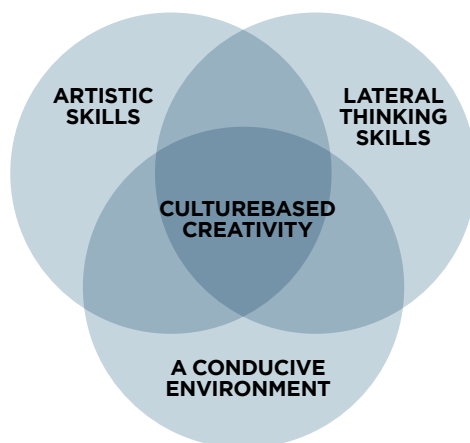
I den af EU-kommissionen initierede KEA-rapport 'The Impact of Culture on Creativity' (Phillipe Kern) fra juni 2009 beskrives "Culture-based Creativity" som indeholdende følgende tre elementer: artistic skills + lateral thinking skills + conducive environment.⁶ (Figur 2).

Sætter man KEA/Kern-modellen i relation til musikalsk sammenspil, kan de tre grundlæggende begreber forstås således:

P. KERN: THREE COMPONENTS OF CULTURE-BASED CREATIVITY:

Artistic skills:

Spille et instrument
/ synge
Akkorder & harmoni
Melodi
Rytme, beats, grooves
Improvisation
Arrangement
Læse og skrive noder
Musikteori
Musiktraditioner
Genrespecifikke parametre
Hørelære
Lyd effekter
Etc...

Lateral Thinking Skills:

Lateral Thinking Skills:
Tænke ud af boksen
Stretch zone /kontingens tolerance
SUN mode/ horisontal tænkning
SUN & RAIN mode riverjumping
Stimuli/ obstruktion /benspænd
Laterale step
Mod

A conducive environment:

Rammer, spilleregler og værktøj
SUN and RAIN mode design
Indre motivation
Affirmativ kommunikation
("ja, og..." anerkende og forbedre idéen!)
Tid
Tålmodighed
Åbent format (open mind, heart and will)
Flow

Figur 2. Model af de tre elementer i "Culture-based Creativity" med tilføjede temaer i forhold til kreativt sammenspil.

* SUN: Suspend judgement, Understand & Nurture the idea,

(= horisontal tænkning) RAIN: React, Assume & INSist, (= vertikal tænkning)

Kilde: Allan, D. et al. s. 59

1. Artistic skills: Konkrete fagspecifikke kompetencer, som f.eks. instrumental teknik og genrekendskab. Det er det, vi traditionelt primært beskæftiger os med og er dygtige til at formidle på et musikkonservatorium.

2. Lateral thinking – på dansk populært kaldet "evnen til at tænke ud af boksen", eller horisontal tænkning. Bygger på det grundlag, at den menneskelige hjerne søger at skabe orden i information og finde rutineløsninger, den vil søge at benytte/gentage, næste gang en tilsvarende opgave skal løses, også kaldet vertikal tænkning eller "emergency room thinking".

Vi begynder kun at tænke lateralt/horison-

talt/kreativt, hvis dette ikke er muligt. Et lateralt step foretages, når vi ved hjælp af stimuli/benspænd/obstruktion træder ud af én tankestrøm og over i en anden parallel tankestrøm.

3. A conducive environment: Indre motivation, miljø, fysiske rammer, praktiske forhold, mental indstilling, forventninger, affirmative kommunikationsformer, feedback, evalueringer, tid/momentum, opgavefokus og rammesætning, planlægning og afvikling, facilitering mm. hører herunder.

Kritikken i KEA rapporten af de europæiske

musikuddannelser går på, at vi ikke er gode nok til at reflektere over og implementere teoretisk og metodisk viden om punkt 2 og 3 i vores praksisfelt. Ikke alene gør det vores kandidater fagligt smalle (de kan ikke overføre deres kreative kompetencer til andre vidensfelter), det begrænser også vores effektivitet i forhold til at lære vores studerende at forstå, udfolde og formidle deres kunstpraksis.

Kreativt sammenspil

Da "lateral thinking skills" og "conducive environment" synes at være underbelyste områder i forhold til "artistic skills" på musikområdet, har jeg de seneste år især haft fokus på disse i mit kunstneriske og pædagogiske udviklingsarbejde. Jeg har, dels gennem mine FOKU-projekter (se links nedenfor), dels gennem min efter-/videreuddannelse, arbejdet med at videreudvikle og systematisere dette arbejde på et teoretisk funderet grundlag ved at inkorporere forskellige teoretiske modeller fra henholdsvis dramaturgi, positiv psykologi, didaktik, projektledelse og organisations- og kreativitetsteori. Disse har jeg søgt at oversætte og anvende til en forståelse af den kreative og skabende proces på et sammenspilshold/rockorkester.

De studerende skal i sammenspilsundervisningen primært lære en indstilling til processen og optræne kreative kompetencer, der muliggør at:

- holde formatet åbent
- arbejde med det udvidede sammenspil mellem værk/publikum/performer
- få sig selv i spil og derigennem opnå autenticitet i udtrykket

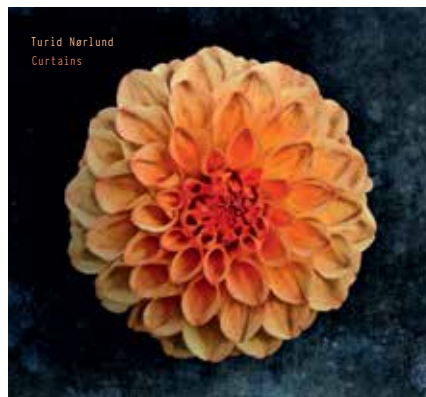
Teater- og dramapædagogiske øvelser kan

tilføre faget teoretisk funderede redskaber, der, gennem træning af parathed og reaktivitet, kan øge de studerendes mod og tryghed i forhold til at udfordre deres "comfort zone" og bevæge sig ud i deres "stretch zone", hvor læring og kreativitet foregår, uden at de ryger ud i deres "panic zone", samt bevirke konkretisering af den kreative indstillings begreber gennem sansning i og refleksion over oplevelser både i og udenfor sammenspilsfeltet.⁷

For at kunne formidle en kreativ indstilling, må man ifølge kreativitetsforsker R. Keith Sawyer selv være i besiddelse af den.⁸ I det følgende vil jeg derfor beskrive den kunstneriske udviklingsproces og de metoder og arbejdsformer, der lå bag tilblivelsen af min CD-udgivelse "Curtains", blandt andet i lyset af førnævnte kreativitetsteorier.

"Curtains"

I juli 2010 var jeg på "artist in residence"-ophold i The House Of Songs i Austin Texas, hvor jeg bl.a. lavede co-writing med de amerikanske sangskrivere Jon Sanchez, Scrappy Jud Newcomb og Vanessa Lively. Dette blev

Cover til albummet Turid Nørland: *Curtains*.
Udgivet på GO' Danish Folk Music, GO0613

starten og udgangspunktet for arbejdet med mit album "Curtains".

Rammesætning for kompositionerne

Materialet er – set i forhold til mit tidligere kunstneriske virke – blevet nyt og anderledes, idet sangene er skrevet med udgangspunkt i et strengeinstrument (jeg er pianist). Mine begrænsede kundskaber på instrumentet har fungeret som et kreativt benspænd for mig i kompositionsfasen, hvor jeg har måttet gå i dialog med instrumentet. Jeg har ikke kunnet spille, hvad jeg hørte for mit indre øre, men kun det, som instrumentet ville lade mig spille. De førnævnte co-writing-sessions affødte endvidere en arbejdsform, hvor en affirmativ indstilling og kommunikation var en forudsætning, rammesætning en nødvendighed, og skrivepartnerens inputs kunne fungere som benspænd/stimuli. Denne arbejdsform og indstilling søgte jeg at rammesætte og videreføre, når jeg skrev alene eller søgte input i de videre arbejdsfaser, da den var befordrende for min evne til lateral tænkning, ikke blot i kompositions- og tekstskrivningsfasen, men også i den efterfølgende produktionsfase.

Rammesætning for indspilning og produktion

Selve indspilningsfasen har også været nyt land, idet produktionen har været 100% akustisk, og alle arrangementer improviserede. Alt er indspillet på én gang i samme rum uden brug af overdubs og editeringer af indspillede spor, med et hold af meget kompetente musikere, som alle kender mig og de private baggrunde for historierne i mine sange: Søren Bigum, Julie Ørnholt Bøtcher, Kasper Söderlund og Kristian Westergaard.

Produktionsmæssigt har det været meget fjernt fra alt, hvad jeg tidligere har lavet, så også dét har føltes som at starte på bar bund. At skulle indspille ukulele, imens jeg indsang mine vokaler var et stort benspænd, der trak mig langt ud af min komfort zone. "Take it or leave it"-kontrakten, der ligger i denne indspilningsform, stiller nye spørgsmål om, hvad der er vigtigt – både på et kunstnerisk og et personligt plan.

Samspillet mellem kunstnerisk og pædagogisk udviklingsarbejde

Retrospektivt har hele arbejdsprocessen med mit seneste album "Curtains" givet mig mulighed for at genafprøve dele af den kreativitetsteori og metodik, jeg har beskæftiget mig med i mine FOKU-projekter – både på et kunstnerisk, men også på et personligt niveau. Følelsen af at sidde som nybegynder/amatør på et nyt instrument, men med hele den kunstneriske erfaring og det levede kunstneriske liv i bagagen, har givet mig en mere indgående empatisk forståelse for de af mine studerende, der lige er påbegyndt at arbejde med egne sange, og har givet mig nye redskaber og metoder til brug i min undervisning. På samme måde har indspilningsfasen, hvor mine begrænsede instrumentale færdigheder på baryton-ukulelen fungerede som benspænd/stimuli, givet mig gennemlevelseserfaring i at finde en ny musikalsk identitet, samt finde selvtillid og komfort zone i andre elementer end de instrumentale færdigheder. Jeg har fundet en ny vej ind til min umiddelbare musikalitet, til min legende, søgende, nysgerrige, spontane, lyttende, kollektivistisk indstillede, kunstneriske kerne, og kan benytte mig af disse i både min kunstneriske og pædagogiske formidling.

Noter:

¹ Allan, D. et al. s. 116

² Bono, E. De (1970)

³ Niels Lehmann forelæsning 25-9-2009, Design og ledelse af kreative processer, Aarhus Universitet

⁴ Kontingensberedskabet kan her forstås som evnen til at navigere imod et emergerende mål i et felt, hvor det eneste, der er sikkert, er, at alt kunne være anderledes, med andre ord et åbent format.

⁵ N. Lehmann: "Mentale sidevæertsbevægelser. Kunstfagene og den generaliserede kreativitet" i Birgit Eriksson et al. red.: Æstetisering – forbindelser og forskelle, Klim 2012, side 151-153.

⁶ Kern, P. s. 31-32

⁷ Spolin, V., s. 3-12

⁸ Sawyer, R. K., s. 399-401

⁹ C. O. Scharmer: *Theory U: Leading From the Future as it Emerges – The Social Technology of Presencing*, Berrett-Koehler Publishers, San Francisco 2009.

Tidligere FOKU-projekter vedrørende kreativt sammenspil:

"Presencing" i pop/rock sammenspilsundervisning på højt niveau (2011-12). Undersøgelse af hvordan Scharmers teori U-model⁹ og det personlige engagement i sammenspilsundervisningen befrugter de studerendes arbejde, og om "Presencing" finder sted i undervisningsforløbet.

Link: <https://www.musikkons.dk/index.php?id=2707>

"Brug af teater- og dramapædagogiske værktøjer i sammenspilsundervisning" (2010-2011)

Anvendelse af teater- og dramapædagogiske øvelser i sammenspilsundervisningen beskrives, og metoden og didaktikken perspektiveres i forhold til Kreativitetsteori og Positiv Psykologi.

Link: <https://www.musikkons.dk/index.php?id=2650>

"Det blinde punkt" i sammenspils-undervisningen inden for rock og pop (del 2) (2008-2009)

Undervisningsmetoder fra mit tidligere FO-KU-projekt underbygges og perspektiveres gennem fordybelse i den teoretiske baggrund for Otto Scharmers teori U-model.

Link til artikel: www.sammenspilsledelse.dk/?page_id=1268

Link til poster: <https://www.musikkons.dk/index.php?id=3148>

"Det blinde punkt" i sammenspils-undervisningen indenfor rock og pop (del 1) (2007-2008)

Beskrivelse af udviklede arbejdsmetoder ud fra Otto Scharmer's Teori U-model i forhold til kreativ sammenspilsundervisning med fokus på at skabe et originalt udtryk og lydbillede i orkesteret/holdet.

Link: <https://www.musikkons.dk/index.php?id=3149>

Denne artikel indgår også i **"Kunstnerisk Udviklingsvirksomhed – antologi 2016"**, udgivet af Det Kgl. Danske Musikkonservatorium

"Curtains" (GO0613) kan opleves via disse links:

Streaming: <https://play.spotify.com/album/0yUr2zGOjYGkInnw-CHE3n1>

Video: https://youtu.be/MW-Tw4-Nj_oo?list=PLwWVm-Hok0bNVGLH6K4sNQ8jJJCQT-98dw9

Mere info:

Turid Nørlund på Facebook: <https://www.facebook.com/Turid-Norlund>

Og Homepage: <http://www.turidnorlund.dk/>

Turid Nørlund Christensen er sanger og sangskriver/komponist. Uddannet fra DJM med rytmisk sang som hovedfag (RM) 1995. Lektor i rytmisk sang, sammenspil, sammenspilsledelse, sangskrivning/komposition, sang og stemmeteori.

Turid har taget en række videre- og efteruddannelser, bl. a. Fleksibel Master- studier i "Kreative lærerprocesser og kunstbaseret musikdidaktik", IUP, Aarhus Universitet, 2014; *The Midsummer Dream School*, Dramaturgi, Aarhus Universitet, 2011; *Didaktik og professionsudvikling*, Læring og filosofi, Aalborg Universitet, 2011; *Den teater- og dramapædagogiske metode*, DPU, Aarhus Universitet, 2011; *Design og ledelse af kreative processer*, Æstetik og kultur, Aarhus Universitet, 2010; *Projektorienteret videnskabsteori og forskningsmetodik*, Filosofi, Aarhus Universitet, 2008.

Udgivelser:

Christensen, T. N. et al, *Jazz, constructionism and music composition: Building cultural competencies in a global classroom through the performing arts*. I bogen "Globally networked teaching in the humanities: theories and practices", Routledge, 2015.

Christensen, T.N. (2011): "The Blind Spot" in *teaching ensemble playing within rock and pop music*

Udvalgt diskografi

- "Curtains", Turid Nørlund, GO' Danish Folk Music 2013
- "Lines In The Distance", Turid Nørlund, GO' Danish Folk Music 2013
- "Antarctica", Jacob Eriksen & Koldstart, Gateway Music, 2013
- "Austin", Louise Juul, Target Music, 2012
- "The Journey", Maryam Mursal, Real World Records, 1998
- "tnc: the network concept", Inter Music, 1996
- "The Album", Nice Device, Genlyd- BMG/Ariola, 1993

- "Girls Deserve the Best", Shirtsville, Genlyd-BMG Ariola, 1992
- "Rock, Love and Understanding", Amnesty International compilation, One Eyed Jacks, Elektra, 1991
- "Check min Mambo", Mek Pek & the Allrights, Genlyd Grammofon, 1990
- "Du kan gå med", Hip-Hop, Genlyd Grammofon, 1988

LITTERATUR

- Allan, D., et al., (2009, April). *Sticky Wisdom: How to Start a Creative Revolution at Work*. Oxford: Capstone Publishing Limited
- Amabile, T. M. (1998). *How To Kill Creativity*, Harvard Business Review, September-October. s. 77-87
- Bono, E. De (1970). *Lateral Thinking*, Penguin Books
- Kern, P. (2009). *The Impact of Culture on Creativity – A Study prepared for the European Commission*, (Directorate-General for Education and Culture) KEA European Affairs. <http://www.keanet.eu/studies-and-contributions/the-impact-of-culture-on-creativity/>
- Lehmann, N. (2012). *Mentale sidevætsbevægelser. Kunstfagene og den generaliserede kreativitet*. I *Æstetisering – forbindelser og forskelle*, red. Birgit Eriksson et al., s. 147-156. Aarhus: Klim.
- Sawyer, R. K. (2011). *Explaining Creativity: The Science of Human Innovation (2nd Edition)*. Cary, NC, USA: Oxford University Press, USA.
- Scharmer, C. O. (2009). *Theory U: Leading From the Future as it Emerges – The Social Technology of Presencing*. San Francisco. Berrett-Koehler Publishers.
- Spolin, V. (1999) *Improvisation for the Theater*. Evanston: Northwestern University Press.